

4 INTARPAS

LIETUVOS PREKIŲ EKSPORTO SUDĖTINGUMAS²⁴

Eksporto struktūra ir specializacija yra svarbi, nes tai gali paaiškinti išsivystymo lygio skirtumus tarp valstybių. Valstybių, kurios specializuojasi sudėtingesnių, aukštesnio technologinio intensyvumo, didesnės pridėtinės vertės produktų gamyboje ir eksporte, pajamų vienam gyventojui lygis ir augimas yra didesni (pvz., Hausmann, Hwang ir Rodrik (2007)²⁵, Hidalgo ir Hausmann (2009)²⁶). Sudėtingesni, aukštesnės kokybės produktai paprastai susiję su didesniu darbo našumu, todėl juose besispecializuojančių valstybių pajamos vienam gyventojui (atitinkamai ir konvergencija) didėja sparčiau negu santykinai paprastesnius produktus gaminančių valstybių. Ekonomikos išsivystymo didėjimą lemia valstybių gebėjimas keisti ekonomikos struktūrą tiek pereinant prie našesnių ekonominių veiklų (sektorių), prie našesnių įmonių atskiruose sektoriuose, sudėtingesnių naujų produktų gamybos, tiek gerinant jau gaminamų produktų kokybę (Henn ir kt., 2015)²⁷. Tokios struktūrinės transformacijos sparta, pereinant iš mažiau našių į našesnes veiklas, ir parodo, kodėl vienos šalys geba konverguoti greičiau už kitas (McMillan ir Rodrik, 2011)²⁸.

Lietuvoje dominuoja žemesnio ir vidutinio sudėtingumo gaminių eksportas, aukščiausio sudėtingumo gaminių eksporto dalis pastaraisiais metais iš esmės nedidėja, tačiau paties žemiausio sudėtingumo dalis mažėja. A pav. pateiktas lietuviškos kilmės prekių eksportas 2008 m. ir 2017 m. pagal produktų sudėtingumą²⁹. Horizontali ašis žymi produkto kategoriją, vertikali ašis – sudėtingumą, o skritulio dydis atitinka eksporto dalį lietuviškos kilmės prekių eksporte. Paveiksle pažymėtos tik tos produktų kategorijos, kuriose Lietuva turi atskleistą konkurencinį pranašumą (angl. *revealed comparative advantage*³⁰). Iš pav. matyti, kad sudėtingesnių eksportuojamų produktų, prie kurių daugiausia priskiriamos mašinos, įrenginiai ir transporto priemonės, dalis eksporte yra palyginti nedidelė, o didžiausią eksporto dalį sudaro maisto, baldų (medienos gaminių) ir chemijos produktai, kurių sudėtingumas vertinamas kaip mažesnis (chemijos produktai gali būti ir pakankamai sudėtingi). Pastebėtina, kad Lietuvos eksporto struktūra 2017 m., palyginti su vyravusia prieš dešimt metų, iš esmės nepasikeitė: didžiausios eksportuojamų produktų grupės yra tos pačios, pasiskirstymas pagal sudėtingumą tebėra panašus, tačiau didėja diversifikacija. Taigi, prie sudėtingesnių produktų gamybos yra pereinama pakankamai lėtai. Įdomu tai, kad, nors Lietuvoje diversifikacija yra palyginti didelė ir Lietuva priskiriama prie šalių, kurios turėtų savaime judėti sudėtingesnių produktų eksporto ir atitinkamai tokių pramonės šakų link (Freire (2017)³¹), šis procesas vyksta lėtai, o Lietuvos eksporto struktūroje daugiausia didėja ne aukšto, o vidutinio sudėtingumo technologijų eksportas.

²⁴ Daugiau informacijos apie Lietuvos eksporto sudėtingumą ir jo struktūros pokyčius galėsite rasti Lietuvos banko leidinyje „Lietuvos ekonomikos konvergencijos veiksniai ir darbo rinkos svarba“, kuris bus išleistas 2019 m. pabaigoje.

²⁵ Hausmann R., Hwang J., Rodrik D. 2005: *What You Export Matters*. National Bureau of Economic Research, Working Paper No. 11905.

²⁶ Hausmann R., Hidalgo C. 2009: *The Building Blocks of Economic Complexity*. PNAS, Vol. 106, No. 26, 10570–10575.

²⁷ Henn C., Papageorgiou C., Spatafora N. 2015: *Export Quality in Advanced and Developing Economies: Evidence from a New Dataset*. WTO, Working Paper ERS-2015-02.

²⁸ McMillan M. S., Rodrik D. 2011: *Globalization, Structural Change and Productivity Growth*. NBER Working Paper No. 17143.

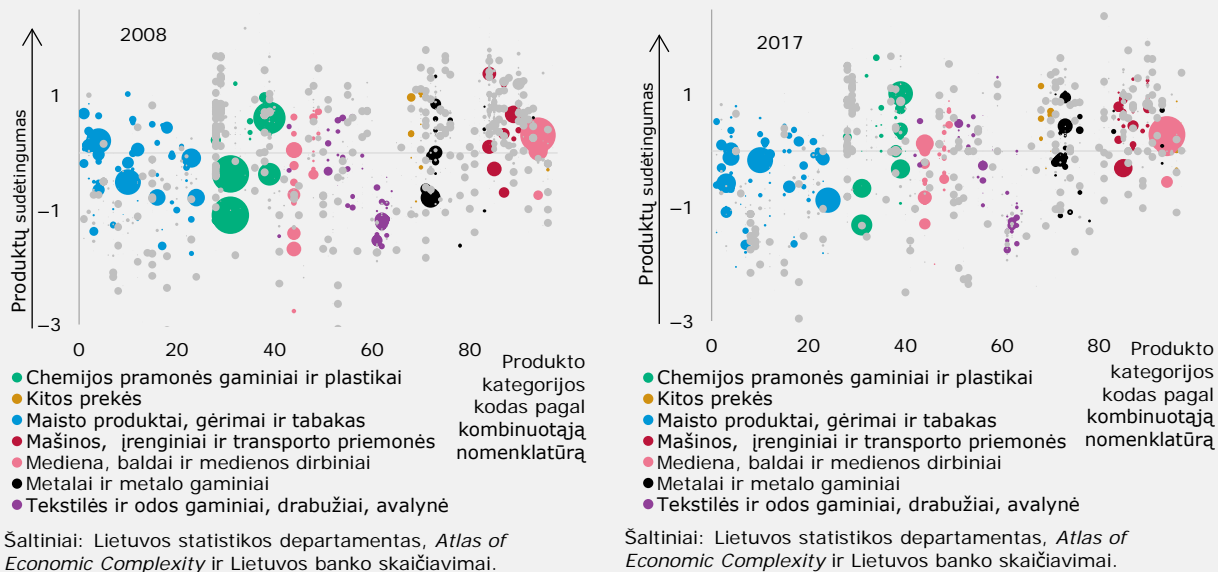
²⁹ Apie indeksą plačiau žr.: <https://atlas.media.mit.edu/en>.

³⁰ Šalis turi atskleistą konkurencinį pranašumą eksportuodama tam tikrą produktą, jeigu to produkto dalis šalies eksporte yra didesnė nei jo dalis viso pasaulio eksporte (pagal Balassa (1965) metodiką). Tai rodo, kokių produktų gamyboje yra specializuojamasi.

³¹ Freire C. 2017: *Promoting Structural Transformation: Strategic Diversification vs. Laissez-faire Approach*. United Nations, DESA Working Paper No. 151.

Per dešimt metų eksportuojamų produktų struktūra ir sudėtingumas keitėsi nedaug: specializacija – vidutinio sudėtingumo produktų grupėse, tačiau didėja diversifikacija.

A pav. Lietuvos eksportas* pagal produktų sudėtingumą**

* Lietuviškos kilmės, be mineralinių produktų.

** Pilka spalva pažymėtos produktų kategorijos, kurios neeksportuojamos ir kurioms Lietuva neturi atskleistojo konkurencinio pranašumo (šių produktų eksporto dalis Lietuvos eksporte nėra didesnė nei jų dalis viso pasaulio eksporte).

Nors Lietuvos eksporto sudėtingumas didėja lėtai, iki šiol tai reikšmingai konvergencijos

neriobo. Viena vertus, eksporto sudėtingumas yra tik vienas iš daugelio veiksnių, lemiančių konvergenciją, kiti veiksniai, pavyzdžiui, žmogiškųjų išteklių kokybės, institucijų kokybės, ekonomikos struktūros pasikeitimai, investicijos ir pan. taip pat yra svarbūs. Kita vertus, sudėtingumo rodiklis nevisiškai apima tokius aspektus kaip gaminamų produktų kokybės pokyčiai, darbo našumo, efektyvumo didėjimas įmonėse, gaunama nauda iš masto ekonomijos ir kt. Lietuvos eksportas yra gana gerai diversifikuotas ir yra eksportuojama nemažai sudėtingesnių produktų, nors jų dalys visoje eksporto struktūroje vis dar nėra didelės. Tai rodytų, kad turima pajėgumų, kompetencijų ir sudėtingesnių produktų gamyboje. Siekiant tolesnės pajamų konvergencijos, ši potencialą būtina reikšmingai didinti.